

ČISTA VODA

GRADIVO ZA IZOBRAŽEVALCE S PODROČJA GLOBALNEGA UČENJA

Čista voda je temeljna človekova pravica

Voda je predpogoj za nastanek in tudi obstanek življenja. Brez nje lahko človek preživi le nekaj dni. Sladka voda obsega le 2,5 % vodnih virov na Zemlji, od tega je 70 % shranjenih v ledenih in snežnih gorah na arktičnih in antarktičnih območjih, preostanek pa v podtalni vodi, jezerih, rekah in mokriščih. Kot pitno vodo imamo ljudje na voljo manj kot 0,5 % vse vode na Zemlji.

Pravica do vode je temeljna človekova pravica, ki ni omejena zgolj na fizični dostop do vodnega vira, temveč vključuje širok spekter vidikov, ki zagotavljajo **dostojno, varno in zdravo življenje**. Vključuje pravico do dostopa do čiste, varne in zdravstveno ustrezne pitne vode, ki mora biti na voljo v zadostni količini – najmanj 50 do 100 litrov na dan na osebo za osnovne potrebe, kot so pitje, priprava hrane, higiena in sanitarna raba. Voda mora biti tudi kakovostna (brez parazitov, mikrobov, škodljivih kemikalij), sprejemljivega videza, vonja in okusa, ter fizično dostopna – vodni vir naj bo oddaljen največ 1000 metrov oziroma največ 30 minut hoje. Če je dostop možen neposredno na domu, so izpolnjeni najvišji standardi.

Poleg fizične in kakovostne dostopnosti mora biti voda tudi cenovno dosegljiva – strošek zanjo ne sme presegati 3 % prihodka gospodinjstva, saj v nasprotnem primeru ljudje posegajo po onesnaženih virih ali omejujejo osnovno higieno. Pravica do vode vključuje tudi zaščito pred diskriminacijo in svobodo pred onesnaženjem vodnih virov ter pravico do sodelovanja pri sprejemanju odločitev na državni in lokalni ravni v zvezi z vodo in sanitarnimi storitvami, kar predpostavlja spoštovanje pravice do svobode izražanja in združevanja.

Dostop do čiste vode in sanitarne ureditve je neločljivo povezan s **pravico do življenja, zdravja, hrane, stanovanja, izobrazbe, dela in dostojanstva**. Njegova odsotnost pogosto pogloblja družbeno neenakost in posebej prizadene ženske in deklice, ki so pogosto odgovorne za prinašanje vode ter ne morejo obiskovati šole zaradi pomanjkanja ustreznih sanitarij. Oddaljeni in nevarni vodni viri povečujejo tveganje za nasilje nad ženskami in otroki. Dostop do vode je tako tudi vprašanje **enakosti, varnosti in pravičnosti**, zato njegova zagotovitev pomeni uresničevanje številnih drugih človekovih pravic in ciljev trajnostnega razvoja.

Dostop do čiste vode in urejenih sanitarij danes

Potrošnja vode narašča, v zadnjih 100 letih se je poraba pitne vode povečala za šestkrat. Za 2,2 milijarde ljudi po vsem svetu je čista pitna voda še vedno velik luksuz, saj nimajo dostopa do nje ali pa si je ne morejo privoščiti. 3,4 milijarde ljudi nima varno upravljanih sanitarij, 2 milijardi ljudi pa nima osnovnih umivalnih sredstev.

Otroci so prisiljeni piti nečisto ali okuženo vodo in zato zbolevajo za nevarnimi boleznimi. Poleg tega pa je vir vode velikokrat zelo oddaljen od doma in otroci, največkrat deklice, morajo peš prinašati vodo za celo družino. Zaradi takšnih dolgih in nevarnih poti po vodo zamujajo dragoceni čas za šolo in igro s prijatelji.

Podnebne spremembe so eden izmed glavnih krivcev za takšno stanje, poleg tega pa tudi naraščajoče temperature, vojni spopadi, slabe ekonomsko-socialne razmere, tekmovalstvo za vodne vire, onesnaženje voda, rast prebivalstva in večje povpraševanje po izdelkih, ki zahtevajo večjo porabo vode, kot so meso, sladkor in bombaž. Brez takojšnjih ukrepov takšne razmere vodijo v svetovno krizo z vodo.

Leta 2010 je skupščina Združenih narodov z resolucijo »Človekova pravica do vode in sanitarij« vodo razglasila za **skupno dobro**, ki pripada človeštvu in je bistvenega pomena za polno življenje in uživanje človekovih pravic. Vseeno so države različno daleč pri tem, koliko navedeno pravico v svoji lastni zakonodaji in praksi jemljejo resno.*

Leta 2016 je bil Ustavi Republike Slovenije dodan 70. a člen, ki je pravico do **pitne vode zapisal kot ustavno pravico**, hkrati pa določil, da so vodni viri javno dobro v upravljanju države. To pomeni, da je v Sloveniji oskrba s pitno vodo v režimu neprofitne javne službe, ki jo izvajajo občine, vode pa ne pojmujejo kot tržno blago, kjer bi se ceno lahko določalo na podlagi ponudbe in povpraševanja.*

Kaj so cilji trajnostnega razvoja?

Septembra 2015 so države članice Organizacije združenih narodov soglasno sprejelo **Agendo za trajnostni razvoj** do leta 2030, ki si prizadeva doseči zavezo izkoreninjenja revščine, boja proti neenakostim in krivicam ter varstva našega planeta. Agenda je zavezujoča za vse narode in spodbuja ukrepe na petih ključnih področjih, ki so: ljudje, planet, napredek, mir ter partnerstvo. Njen cilj je zgraditi svet, v katerem vsi ljudje živijo v blaginji ob upoštevanju planetarnih omejitev. Temelji na vladavini prava in človekovih pravicah ter uvaja načelo, da nikogar ne pustimo ob strani.

Agenda vsebuje tudi **cilje trajnostnega razvoja**, ki so postali nov univerzalni standard za razvoj. Cilje lahko razumemo kot kompas ali zemljevid za trajnostni razvoj. Sestavljeni so iz 17 glavnih ciljev, ki se med seboj prepletajo in pokrivajo tri glavna področja trajnostnega razvoja: okolje, družbo in gospodarstvo. Vsak cilj ima pod seboj več podciljev (skupaj jih je 169), ki določajo konkretne korake in kazalnike za spremljanje napredka. Njihov vrstni red ne pomeni nobene prednosti: vsi cilji so ključni in medsebojno povezani, vsak od njih pa je temeljnega pomena za doseganje trajnostne prihodnosti za vse nas.

Cilji trajnostnega razvoja so univerzalni – veljajo za vse države sveta – in poudarjajo sodelovanje med vladami, podjetji, civilno družbo in posamezniki za oblikovanje pravičnejše in trajnostne prihodnosti. Delujejo v duhu partnerstva in načela, da moramo življenje izboljšati na trajnostni način – za naše otroke ter prihodnje generacije. Kazalniki v ozadju ciljev zagotavljajo jasna merila za merjenje uspešnosti.

Čista voda je neposredno povezana s cilji trajnostnega razvoja (CTR), še posebej s ciljem **6: Čista voda in sanitarna ureditev, ki si prizadeva zagotoviti dostop do vode in sanitarne ureditve** za vse ter zagotoviti trajnostno upravljanje vodnih virov.

Povezava pa ni samo s ciljem 6 – čista voda je ključen dejavnik za uresničevanje mnogih drugih CTR, med njimi *cilja 1* (odprava revščine), *cilja 2* (odprava lakote), *cilja 3* (zdravje in dobro počutje), *cilja 4* (kakovostno izobraževanje), *cilja 5* (enakost spolov), *cilja 13* (podnebni ukrepi), *cilja 14* (življenje v vodi) in *cilja 15* (življenje na kopnem). Ti cilji so medsebojno povezani, čista voda pa je temeljna za njihovo doseganje.

6 ČISTA VODA IN SANITARNA UREDITEV

Cilj 6: Vsem zagotoviti dostop do vode in sanitarne ureditve ter poskrbeti za trajnostno gospodarjenje z vodnimi viri

Kaj je globalno učenje?

Globalno učenje je **vseživljenjsko izobraževanje**, ki ljudem omogoča, da **kritično razmišljajo** o svetu in svojem mestu v njem; da odprejo oči, srca ter misli za realnost sveta na lokalni in globalni ravni.

Omogoča ljudem, da razumejo, si **predstavljajo, upajo in delujejo**, da bi ustvarili svet socialne ter podnebne pravičnosti, miru, solidarnosti, pravičnosti in enakosti, planetarne trajnosti ter mednarodnega razumevanja.

Vključuje spoštovanje človekovih pravic in raznolikosti, vključevanje ter dostojno življenje za vse, zdaj in v prihodnosti.

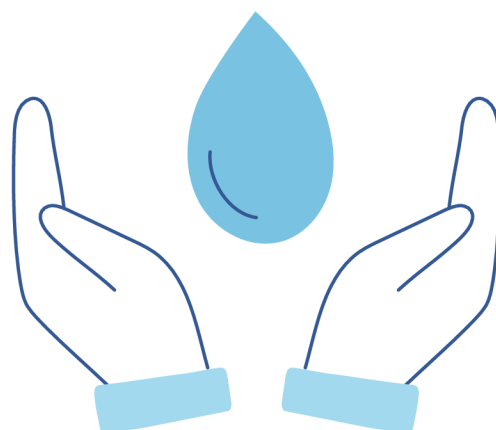
Globalno učenje zajema široko paleto izobraževalnih storitev: formalno, neformalno in priložnostno učenje in je **bistvenega pomena za preobrazbeno moč izobraževanja ter njegovo preoblikovanje**.

Cilj trajnostnega razvoja 4.7

Do leta 2030 poskrbeti, da bodo vsi učeči se pridobili znanje in spretnosti, potrebne za spodbujanje trajnostnega razvoja, tudi z izobraževanjem o trajnostnem razvoju ter trajnostnem načinu življenja, človekovih pravicah, enakosti spolov, spodbujanju kulture miru in nenasilja, državljanstvu sveta ter spoštovanju kulturne raznolikosti in prispevka kulture k trajnostnemu razvoju.

Globalno učenje gradi globalno skupnost, ki je bolj opremljena za razumevanje in reševanje izzivov, povezanih s pomanjkanjem čiste vode in ustrezne sanitarne ureditve, ter si prizadeva za dostop do teh temeljnih pravic za vse. Prispeva k razumevanju čiste vode kot skupnega dobrega in ne le kot tržne dobrine.

Kako globalno učenje prispeva k boljšemu dostopu in ozaveščenosti o čisti vodi ter sanitarni ureditvi?

Globalno učenje lahko k izboljšanju dostopa do čiste vode in njenemu trajnostnemu upravljanju prispeva na več načinov:

Povečanje ozaveščenosti: Globalno učenje posameznike seznaja z globalnimi izzivi, povezanimi z vodo in sanitarno ureditvijo – od neenakega dostopa do čiste vode, onesnaženosti vodnih virov, vplivov podnebnih sprememb do povezav med pomanjkanjem vode, revščino in zdravjem. Z razumevanjem teh povezav posamezniki lažje prepoznajo pomen vode kot temeljne človekove pravice in naravnega vira, ki zahteva skrbno upravljanje.

Spodbujanje trajnostnih praks: Učeči se preko globalnega učenja spoznajo trajnostne pristope k ravnanju z vodo, kot so varčevanje z vodo, zaščita vodnih virov, uporaba ekoloških čistil, trajnostno kmetijstvo ter preprečevanje onesnaževanja. Te prakse zmanjšujejo pritisk na vodne vire in pripomorejo k ohranjanju kakovosti pitne vode za prihodnje generacije.

Krepitev solidarnosti in globalne odgovornosti: Globalno učenje spodbuja vrednote odgovornosti, solidarnosti in pravičnosti. Posameznike spodbuja k podpori pobud za zagotavljanje vode in sanitarnih ureditev skupnostim, ki so prikrajšane, ter k zavzemanju za pravične in vključujoče politike upravljanja z vodo in sanitarijami na lokalni in globalni ravni.

Vključevanje v lokalne in globalne projekte: Globalno učenje omogoča vključevanje v različne pobude in projekte – od sodelovanja pri čiščenju rek in jezer, organizacije delavnic o varčni rabi vode, do zagovorniških aktivnosti, ki poudarjajo pomen čiste vode in sanitarne ureditve za dostojno življenje vseh.

Krepitev znanja za spreminjanje politik: Globalno učenje opolnomoča ljudi, da razumejo, kako delujejo vodni sistemi in sanitarne ureditve ter kdo sprejema odločitve o njih. S tem jih spodbuja k aktivni vlogi v procesih odločanja, ki vplivajo na dostop do vode in sanitarij ter njen trajnostni razvoj.

Ko vprašanja čiste vode in sanitarne ureditve raziskujemo prek globalnega učenja, ne ozavešimo le pomena vode kot osnovne človekove pravice, temveč tudi prepoznamo številne družbene, okoljske, ekonomske in politične vidike, ki vplivajo na njen dostop in trajnostno upravljanje. Globalno učenje nam omogoča, da razvijamo **kritično in sistemsko razmišljanje** ter prepoznavamo, kako naše vsakdanje odločitve, poraba in navade vplivajo na vodne vire – tako lokalno kot globalno.

S tem pristopom lahko pomagamo razvijati učeče se kot **aktivne globalne državljane**, ki so **pripravljeni in motivirani ukrepati** za pravičnejši in bolj trajnosten dostop do vode in sanitarne ureditve – tako s spremembo lastnih navad kot tudi z vključevanjem v solidarnostne pobude in zagovorniške dejavnosti.

Ideje za aktivnosti

Pred vami je le nekaj idej za izvedbo aktivnosti, ki skozi globalno učenje naslavljaajo temo čiste pitne vode in sanitarne ureditev. Pomembno je, da se vodja aktivnosti pred izvedbo dobro seznani s tematiko in po potrebi dodatno razišče izbrane vsebine.

Če se med aktivnostjo pojavijo vprašanja ali nejasnosti, udeležencem zagotovimo, da bomo skupaj poiskali odgovore – raziskovanje in iskanje rešitev je del učnega procesa.

Ključni del vsake dejavnosti naj bo refleksija, kjer udeleženci razmišljajo o tem, kaj so spoznali, kako jih je vsebina nagovorila in kaj lahko sami prispevajo k spremembam. Namen aktivnosti ni le pridobivanje znanja, temveč tudi prebujanje občutka odgovornosti in motivacije za ukrepanje – naj bo vsaka dejavnost korak k bolj pravičnemu svetu.

Raziskovalna naloga: »Pot moje vode«

Udeleženci raziskujejo, od kod prihaja voda, ki jo uporabljajo doma (izvir, vodarna, podtalnica), in kaj se z njo zgodi po uporabi. Primerjajo poti vode v različnih državah in razmišljajo o neenakem dostopu do čiste vode po svetu.

Delavnica: »Kaj pomeni dostop do čiste vode?«

S pomočjo kartic, zemljevidov in slikovnega gradiva udeleženci definirajo pojme, kot so čista voda, sanitarna ureditev, vodni stres, vodna pravičnost. Primerjajo stanje v različnih regijah sveta ter razpravljajo o razlikah in nepravičnostih.

Statistična analiza: »Kdo ima dostop do vode?«

Udeleženci analizirajo podatke WHO, UNICEF, Gapminder ali Our World in Data o dostopu do pitne vode, sanitarne ureditve in pojavnosti bolezni, povezanih z onesnaženo vodo. Razpravljajo o razlikah in nepravičnostih pri dostopu do vode. Oblikujejo ugotovitve in predloge za izboljšave. Svoje predloge posredujejo lokalnim oblastem in ministrstvom.

Igra vlog ali simulacija: »Družine in voda«

Vsaka skupina predstavlja družino iz različne države z različnim dostopom do vode (npr. Burkina Faso, Peru, Nizozemska, Slovenija). Pripravijo predstavitev vsakdana glede uporabe in dostopa do vode ter izzivov, s katerimi se soočajo. Razpravljajo o razlikah in nepravičnostih pri dostopu do vode.

Vodna učilnica v naravi

Na obisku reke, potoka ali vodnega vira udeleženci zbirajo podatke o kakovosti vode (preprosti testi), opazujejo onesnaženje in razmišljajo o pomenu varovanja vodnih virov. Pogovor o ugotovitvah naj vključuje tudi vprašanje podnebnih sprememb in vplivov na vodne vire.

Vodna piramida – odgovorna raba vode

Skupine oblikujejo »vodno piramido« – koliko vode porabimo za različne namene (osebna higiena, prehrana, industrija). Primerjajo to z drugimi državami in razmišljajo, kako zmanjšati vodni odtis.

Simulacija: »En dan brez vode«

Udeleženci si predstavljajo (ali za nekaj ur izkusijo), kako bi bilo živeti brez dostopa do čiste vode in stranišča. Nato razpravljajo o posledicah za zdravje, šolanje, dostojanstvo ter razvijajo empatijo in solidarnost. O svojih izkušnjah in ugotovitvah napišejo članek in ga posredujejo medijem za objavo.

Raziskava o rabi vode v skupnosti

Udeleženci pripravijo anketo o tem, kako se voda uporablja doma ali v skupnosti (npr. tuširanje, zalivanje, pomivanje), ter predlagajo ukrepe za varčevanje z vodo. Lahko organizirajo akcijo ozaveščanja o pomembnosti vode. Oblikujejo ugotovitve in predloge za izboljšave. Svoje predloge posredujejo udeležencem raziskave, lokalnim oblastem in ministrstvu.

Bralni kotiček: zgodbe o vodi po svetu

Vključite zgodbe, knjige, dokumentarne filme ali pričevanja ljudi iz različnih koncev sveta, ki opisujejo njihove izkušnje z vodo (npr. zgodbe deklic, ki vsak dan hodijo po vodo). Udeleženci razmišljajo o neenakostih in ukrepih za spremembe.

Mini kampanja: »Voda za vse«

Udeleženci ustvarijo plakate, videe ali objave za družbena omrežja, ki opozarjajo na problem pomanjkanja čiste vode in pozivajo k ukrepanju. Kampanjo lahko izvedejo v šoli ali lokalni skupnosti. O svojih izkušnjah in ugotovitvah napišejo članek in ga posredujejo medijem za objavo.

Povezava z lokalnimi in globalnimi pobudami

Vključite se v akcije ob svetovnem dnevu voda (22. marec), v projekte zbiranja sredstev za gradnjo vodnjakov ali stranišč ter partnerske projekte z državami globalnega juga. S tem spodbujate aktivno državljanstvo in solidarnost.

Ogled in razprava: »Voda in življenje«

Ogled kratkega dokumentarca ali video posnetka o življenju v regijah brez dostopa do vode ali sanitarij (npr. WaterAid, UN Water). Po ogledu sledi razprava o globalni neenakosti in rešitvah.

Kritično branje medijev: Kaj (ne) pišejo o vodi?

Udeleženci analizirajo medijske prispevke o vodnih krizah, sušah, poplavah in pomanjkanju vode. Učijo se prepoznati stereotipe, manjkajoče informacije in razvijajo sposobnost kritičnega razmišljanja.

Učni zemljevid: »Od kod prihaja naša voda?«

Na zemljevid označijo vodne vire svoje regije, vodne poti, vodarne in kraje s težavami z vodo. Razpravljajo o globalni preskrbi z vodo, vplivu podnebnih sprememb in pravični razdelitvi.

Viri, literatura, gradiva, pripomočki

Za lažje načrtovanje in izvedbo aktivnosti ter poglobljeno razumevanje tematike čiste pitne vode in globalnega učenja smo pripravili seznam priporočenih virov in gradiv. Vključeni so tako informativni materiali kot tudi didaktična orodja, ki vam lahko pomagajo pri pripravi vsebin, prilagajanju aktivnosti starostni skupini ter iskanju dodatnih informacij ali navdiha. Gradiva lahko služijo tudi kot izhodišče za nadaljnje raziskovanje ali kot podpora pri odgovorih na vprašanja, ki se pojavijo med izvedbo.

Priročnik: Teden globalnega učenja

<https://globalno-ucenje.si/wp-content/uploads/sites/7/2022/04/Prirocnik-TGU-SLOGA-2022.pdf>

Mladi o pravici do čiste vode: Nagrajena dela mladinskega natečaja ob dnevu človekovih pravic na temo dostopa do čiste vode in sanitarne ureditve (SLOGA, 2022)

<https://globalno-ucenje.si/wp-content/uploads/sites/7/2021/10/Mladi-o-pravici-do-ciste-vode-SLOGA-2022.pdf>

Evropa v šoli: Brez modre ni zelene, brez vode ni življenja (Zveza prijateljev mladine, 2021)

https://www.zpms.si/wp-content/uploads/2021/11/PUBLIKACIJA-2021_2022-1.pdf

Svet med vrsticami (Humanitas, 2019)

https://issuu.com/drustvo_humanitas

Pri(po)ročnik za soočanje z globalnimi izzivi (Humanitas, 2010)

https://issuu.com/drustvo_humanitas/docs/priporo_nik

Kaj je Agenda 2030 in kaj so cilji trajnostnega razvoja? (SLOGA, Povod)

<https://www.sloga-platform.org/wp-content/uploads/2020/05/1-What-is-the-2030-Agenda-and-what-are-the-SDGs-SL.pdf>

Animirani film Babica Čriček (Abuela Grillo) avtorja Denisa Chapona

<https://vimeo.com/11429985>

Vzporedna življenja (Amesty International, 2011)

<https://www.amnesty.si/clovekova-pravica-do-vode-vprasanja-in-odgovori.html>

Človekova pravica do vode - vprašanja in odgovori (Amnesty International Slovenije)

<https://www.amnesty.si/clovekova-pravica-do-vode-vprasanja-in-odgovori.html>

Animirani film: Cilji trajnostnega razvoja: Partnerstva (SLOGA, 2020)

<https://www.youtube.com/watch?v=1FpkVf2WEpE>

Animirani film: Cilji trajnostnega razvoja: Blaginja za vse (SLOGA, 2020)

<https://www.youtube.com/watch?v=o5II3XwQH7g>

Svetovni dan stranišč in svetovni dan voda

www.un.org/en/observances/toilet-day

<https://www.un.org/en/observances/water-day>

Drinking water (UNICEF)

<https://data.unicef.org/topic/water-and-sanitation/drinking-water/>

Pravica do pitne vode (Right to water)

<https://right2water.eu/>

Največja svetovna učna ura

<https://worldslargestlesson.globalgoals.org/>

<https://youtu.be/IjEKRIscxM?si=YHkYHmp6wW9UCerJ>

Cilji trajnostnega razvoja – resources (Ekošola, 2020)

<https://ekosola.si/wp-content/uploads/2020/11/Cilji-trajnostnega-razvoja-resources.pdf>

Igra Ciljajmo cilje!

<https://go-goals.org/sl>

Enak svet za vse ljudi - Izobraževalni priročnik (Humanitas, 2019)

https://issuu.com/drustvo_humanitas/docs/izobrazevalni_prirocnik_2018

Vodni dnevi (Slovensko društvo za zaščito voda)

<https://sdzv-drustvo.si/vodni-dnevi/>

Pitna voda (UNICEF)

<https://unicef.si/doniraj/pitnavoda/>

Stride – global citizenship magazine for schools

www.stridemagazine.org.uk

Samo 1 planet

<https://www.samo1planet.si/knjiznica/>

The lazy person's guide to saving the world

<https://www.un.org/sustainabledevelopment/wpcontent/uploads/2018/10/LazyPersonGuide.pdf>

Spletna akcija ActNow!

www.un.org/en/actnow

Spletni kvizi s trajnostnimi in drugimi temami

www.freerice.com

Spremenimo svet: Agenda za trajnostni razvoj do leta 2030

https://www.gov.si/assets/ministrstva/MZZ/Dokumenti/multilateral/razvojno-sodelovanje/publikacije/Agenda_za_trajnostni_razvoj_2030.pdf

www.globalno-ucenje.si

Gradivo je pripravilo **Humanitarno društvo ADRA Slovenija** in je nastalo v sklopu projekta **Z globalnim učenjem do globalnih ciljev II**, ki ga koordinira **Platforma SLOGA**, sofinancira pa **Ministrstvo za zunanje in evropske zadeve**. Izražena mnenja predstavljajo izključno stališče avtorice in ne predstavljajo stališč Vlade Republike Slovenije.

